

JELENA JOVANOVIĆ
TEODORA KOLEDIN

NEGIRANJE ZA OČIGLEDNOG

RELATIVIZACIJA KLIMATSKIH PROMENA
KROZ DEZINFORMACIJE

NOVOSADSKA
NOVINARSKA
ŠKOLA

CENTAR ZA
DEMOKRATSku
TRANZICIJU

JELENA JOVANOVIĆ
TEODORA KOLEDIN

NEGIRANJE OČIGLEDNOG

RELATIVIZACIJA KLIMATSKIH PROMENA
KROZ DEZINFORMACIJE

Negiranje očiglednog: relativizacija klimatskih promena kroz dezinformacije

Centar za demokratsku tranziciju
i Novosadska novinarska škola

Za izdavača

Dragan Koprivica
Milan Nedeljković

Autorke

Jelena Jovanović
Teodora Koledin

Urednici

Jelena Jovanović
Stefan Janjić

Stručna konsultantkinja
dr Ivana Vojinović

Podgorica / Novi Sad
April 2024.

JELENA JOVANOVIĆ
TEODORA KOLEDIN

NEGIRANJE OČIGLEDNOG

RELATIVIZACIJA
KLIMATSKIH PROMENA
KROZ DEZINFORMACIJE

MEDIA
DEVELOPMENT

Publikacija je objavljena uz podršku CFI –
Développement Médias. Autori zadržavaju poptunu
autonomiju u pripremi ovog sadržaja.

PREDGOVOR

Klimatske promene su jedan od najozbiljnijih izazova današnjeg vremena i dugoročni trend koji baca senku na budućnost civilizacije. One su simptom planete koja se zagreva po stopi koja je presedan. Zemljinu klimu su oduvek menjali prirodni procesi, poput promena u sunčevom zračenju, Zemljinoj orbiti oko Sunca, okeanskim strujama i sl. Međutim, nauka i egzaktna temperaturna merenja nedvosmisleno zaključuju da od druge polovine XVIII veka, tj. industrijske revolucije, promene u klimi nisu tek prirodna neminovnost, već uglavnom dolaze od ljudskih aktivnosti koje su povećale koncentraciju gasova s efektom staklene baštne zbog sagorevanja fosilnih goriva, ali i promena u korišćenju zemljišta, seče šuma, širenja pustinja, itd. Mnoge promene uočene u klimi su bez presedana u hiljadama, ako ne i stotinama hiljada godina. Smatra se da su one glavni pokretač povlačenja leđnika na Antarktiku, rasta nivoa mora, zagrevanja i zakiseljavanja okeana, ali i uzrok za pojavu više od 90% prirodnih katastrofa kao što su poplave, oluje (naročito tropski cikloni, tajfuni, tornada i uragani), suše, šumski požari, čija su povećana učestalost i intenzitet, uključujući i lokacije na kojima je to bilo neuobičajeno u prošlosti, doveli do ekonomskih i ljudskih gubitaka.

Tekuća, turbulentna treća decenija XXI veka, koja je započela pandemijom koronavirusa, ratnim sukobima i ekonomskom i energetskom krizom, pružila je i dramatično svedočanstvo o tome koliko je današnja klima toplija i opasnija od hladnije u kojoj se razvila ljudska civilizacija. Samo neki od upečatljivih šokova klimatskih promena su razorne poplave koje su u 2022. godini pogodile Pakistan i Nigеријu, da bi tokom 2023. godine Grčka i Libija iskusile izuzetno jake poplave sa ogromnim materijalnim gubicima i smrtnim slučajevima, šumski požari buktali su na Havajima, suša ušla u treću godinu na rogu Afrike, a na Balkanu leto 2023. godine obeležile i superčelijske oluje.

NOOA i Copernicus su izašli sa podatkom da je 2023. godina bila najtoplja godina u istoriji merenja, jer je planeta bila $1,48^{\circ}\text{C}$ toplija u poređenju sa predindustrijskim periodom. Prema prognozama, 2024. godina je na putu da dostigne zabrinjavajući prag u analima klimatske istorije. Sa nivoa Ujedinjenih nacija stižu poruke da je planeta Zemlja ušla u fazu „klimatskog ključanja“. Paralelno, na redovnim Konferencijama strana ugovornica Konvencije UN o promeni klime jača globalna

saradnja i multilateralizam u borbi protiv globalnog fenomena današnjice, dok neke od klimatski najosvešćenijih država EU, poput SR Nemačke stavljaju klimatske promene u vrh političke agende. Posebno stoga što se klimatske promene sve više percipiraju i kao uzrok strukturnih promena u globalnoj ekonomiji, koji pored posledica po životnu sredinu, zdravlje, bezbednost hrane, vode i ljudi, ima sve veći negativan uticaj na produktivnost i rast globalnog BDP-a.

Tokom protekle decenije, procenjeno je da su vremenski događaji izazvali raseljavanje oko 23 miliona ljudi u proseku svake godine, a migracioni pritisci će se samo povećavati. Gledajući u budućnost, Godišnji izveštaj o rizicima za 2024. godinu Svetskog ekonomskog foruma izdvojio je ekstremne klimatske uslove i klimatske promene kao najveći rizik za narednu deceniju.

Ovaj kompromis nauke i politike, međutim, ne dopire do onih koji poriču odgovornost ljudi za sadašnje i buduće stanje klime na Zemlji. U pitanju je sličan narativ koji se mogao čuti još 1985. godine kada je iznad Antarktika otkrivena ozonska rupa, a što je prvobitno proglašeno dezinformacijom, do koje su navodno doveli neispravni senzori. Ponovno testiranje potvrđilo je da ne samo da je rupa postojala 1985. godine, već da se pojavljivala svakog proleća od 1979. godine. Paradoks je da je ogromna rupa bila veća od SAD-a i viša od Mont Everesta.

Danas, kada su ljudi zapljenjeni talasom informacija kojih je više nego ikada, postaje sve teže razumeti šta je istina, pa klimatske dezinformacije, koje izazivaju sumnju u naučne teorije ili pokušavaju da diskredituju nauku o klimatskim promenama, prete da postanu ravnopravne sa informacijama. Problem se dodatno usložnjava kada se netačni stavovi šire društvenim mrežama sa milionima pregleda, što dodatno uvećava rizik od širenja dezinformacija i teorija zavera o temi koja se tiče svih nas i čije posledice svakodnevno osećamo.

ANALIZA NARATIVA

Ko je kriv za klimatske promene?

„**N**aučna zajednica je danas sigurna da klimatske promene uzrokuje čovek, kao što je sigurna u razumevanje teorije gravitacije.“

Ovo su reči Bendžamina Kuka, naučnika i eksperta za klimu sa NASA-Instituta za svemirske studije Godard, koji pojašnjava da postoje nesigurnosti i nijanse o kojima se diskutuje u oblasti nauke o klimi. „Ali jedina stvar oko koje se danas slaže svaki naučnik je da zagrevanje, koje vidimo, nastaje sagorevanjem fosilnih goriva”, kazao je Kuk¹.

No, uprkos postojanju naučnog konsenzusa o uzrocima klimatskih promena, na pojedinim portalima, televizijskim emisijama, kao i na društvenim mrežama gotovo svakodnevno možete pročitati tvrdnje poput onih da je laž da su ljudi krivi za klimatske promene, da je naš uticaj potpuno bezazlen i beznačajan, da postoje dokazi koji opovrgavaju naučna saznanja...

Ovakve i slične dezinformacije uporište često pronalaze u tvrdnjama pojedinih naučnika, pa se tako na društvenim mrežama delila izjava australijskog geologa i profesora koji odbacuje naučni konsenzus o klimatskim promenama.

Naime, Ijan Plajmer (engl. Ian Plimer) na snimku koji je bio viralan na društvenim mrežama govori da niko nikada nije dokazao da ljudske emisije ugljen-dioksida (CO_2) pokreću globalno zagrevanje, a ako bi se to moglo dokazati, onda bi se, prema njegovom mišljenju, moralo dokazati da 97% emisija koje su prirodne ne pokreću globalno zagrevanje.

U analizi Raskrinkavanja² koja se bavila ovom temom navedeno je da je, iako Plajmer tvrdi da niko nikad nije dokazao da ljudske emisije ugljen-dioksida pokreću globalno zagrevanje, zapravo dokazano da su ljudske aktivnosti glavni uzrok tog procesa i nastalih promena.

Na nivou akademске zajednice postoji konsenzus o ovom pitanju – 97 % naučnika³ je saglasno da su antropogene emisije prouzrokovale povećanje prosečne globalne temperature.

¹ [Link](#) (Deutsche Welle)

² Nina Đuranović, Uticaj ljudskih aktivnosti na globalno zagrijavanje nije upitan, *Raskrinkavanje*, 5.2.2023. [Link](#)

³ Myth Busters: The facts on climate and energy, *United Nations*, [Link](#)

Takođe, izveštaj najkredibilnijeg izvora u oblasti klimatskih promena, Međuvladinog panela o klimatskim promenama (IPCC), potvrđuje da su ljudske aktivnosti glavni uzrok klimatskih promena. U kreiranju izveštaja učestvuje stotine najznačajnijih naučnika iz celog sveta.

Međutim, čak i oni koji priznaju da su ljudi odgovorni za klimatske promene, manipulisanjem zvaničnih statističkih podataka pokušavaju da umanje uticaj antropogenog faktora tako što tvrde da „su ljudi odgovorni samo za 3% od ukupnih 0,04% ugljen-dioksida (CO_2)”, koliko iznosi njegov nivo u atmosferi.

Reč je o manipulativnim tvrdnjama, na koje je u analizi ukazao portal Raskrinkavanje⁴.

Nasin naučnik Gavin Šmit je za USA Today⁵ pojasnio, da je još 1850. godine koncentracija CO_2 u atmosferi bila oko 280 delova na million, te da je povećanje na sadašnji nivo od 421 deo na milion posledica ljudske aktivnosti. Dakle, za otprilike trećinu, a ne 3%, CO_2 u atmosferi odgovoran je ljudski faktor.

Ovakvi i slični narativi često se pokušavaju reciklirati, pa u zavisnosti od određenog vremenskog konteksta, ili recimo vremenskih nepogoda koje zadese neko područje dolazi do aktuelizovanja ove teme tako što se iznova preispituje uticaj ljudskih aktivnosti na klimatske promene, odnosno, gotovo po pravilu pokušavaju se pružiti dokazi da čovek nema nikakvu odgovornost za sadašnje i buduće stanje klime na Zemlji.

Zastršivanje klimatskim promenama

Mediji i korisnici različitih društvenih mreža često su plasirali dezinformacije o klimatskim promenama koje su prevashodno imale za cilj da zaplaše javnost. Posebno interesantno kod ovog narativa jeste da zastrašivanje nije bilo u svrhe rigoroznog osvećivanja o globalnom zagrevanju i negativnim ishodima koje ono može imati na našu planetu, što je obično prva asocijacija na njegov naziv. Upravo suprotno tome, u ovakvim člancima i objavama su kao glavni „negativci“ predstavljeni akteri poput Svetskog ekonomskog foruma (SEF), Ujedinjenih nacija (UN) i Svetske zdravstvene organizacije (SZO), koji tobože namejavaju da javnosti nešto zabrane, nametnu ili da je ucene, a sve to pod okriljem klimatskih promena. U uvodu knjige „Psihologija teorija zavere“⁶ obrazloženo je kako

⁴ Goran Delić, Manipulisanje procentima – temelj teorije zavjere o klimatskim promjenama, *Raskrinkavanje*, 15.12.2023. [Link](#)

⁵ [Link](#) (USA Today)

⁶ Jan-Willem Prooijen, *The Psychology of Conspiracy Theories*, Routledge, 2018.

se teorije zavere, između ostalog, neretko odnose na „skrivene, tajne i zločudne organizacije koje utiču na naše živote, a da toga nismo svesni“. Ova definicija je i više nego prigodna kada govorimo o narativu zastrašivanja klimatskim promenama.

Medijski tekstovi ove vrste gotovo uvek su podrazumevali i pompezne, zlostutne naslove, najčešće u obliku upozorenja, a uglavnom nisu izostajali ni propratni vizuali pretećeg karaktera.

Tako su u septembru 2023. godine novinari portala Raskrinkavanje.me analizirali tvrdnje⁷ sa portala Nulta tačka o tome kako je SZO najavila globalnu vakcinaciju zbog seobe zaraženih komaraca koja je izazvana klimatskim promenama. Ovu informaciju je demantovala i portparolka SZO za medij Ju-Es-Ej Tudej. Pomenuta organizacija jeste održala konferenciju na kojoj je istaknuto kako promene u temperaturama (izazvane klimatskim promenama) utiču da se određene bolesti javе na područjima za koje inače nisu karakteristične, međutim nijednog trenutka nije spomenuta vakcinacija zbog klimatskih promena.

FakeNews Tragač je, sa druge strane, analizirao tvrdnje⁸ izvučene iz konteksta jednog godišnjeg klimatskog izveštaja o tome kako će, zarad smanjenja emisija ugljen-dioksida, do 2030. godine „meso u ishrani biti zabranjeno“. U ovom tekstu Nulte tačke zanemareno je više bitnih faktora – da se on uopšte ne odnosi na Srbiju, da je progresivan cilj smanjiti količinu potrošnje mesa po glavi stanovnika na 16 kilograma, kao i da se radi isključivo o preporukama a ne „naredbama“.

Nisu izostale ni dezinformacije o zabrani kafe. Za potrebe ove vrste narativa njegovi kreatori se često koriste sledećom logikom – zaplašite javnost ukidanjem onoga što je deo njihove svakodnevice i reakcija neće izostati. Kako prenosi⁹ Raskrinkavanje.me, pojedini korisnici društvenih mreža pisali su da će, zbog klimatskih promena, ljudima biti uskraćeno i ispijanje ovog napitka. Ipak, ispostavilo se da „zabрана“ Svetskog ekonomskog foruma na koje korisnici aludiraju uopšte ne postoji, već da se na ovom skupu govorilo o tome kako promene u temperaturi i klimi mogu negativno uticati na površine koje su trenutno pogodne i namenjene za uzgoj kafe.

Svakako da su zabeleženi i medijski tekstovi koji su za cilj imali puko izazivanje panike, radi veće „klikabilnosti“ na mrežama. Dnevni list Informer je 1. marta ove godine objavio vest¹⁰ sa senzacionalističkim naslovom „Vreme nam otkucava! Ako se desi erupcija ovog vulkana, Amerika nestaje sa lica Zemlje i slede drastične klimatske promene!“ i pratećom apokaliptičnom fotografijom. Tekst se odnosi na

⁷ Darvin Murić, Antivaks mašta: SZO nije pominjala vakcinaciju zbog klimatskih promjena, *Raskrinkavanje*, 13.9.2023. [Link](#)

⁸ Teodora Koledin, Manipulacije o C40 na 40°C: od preporuke do panike, *FakeNews Tragač*, 2.8.2023. [Link](#)

⁹ Nina Đuranović, Klimatske promjene i kafa: Ko (ne) želi da nam ograniči omiljeni napitak?, *Raskrinkavanje*, 20.3.2024. [Link](#)

¹⁰ [Link \(Informer\)](#)

vulkan Jeloustoun, koji je prema mišljenju Informera „bomba koja otkucava svoje poslednje sekunde“, s obzirom na to da eruptira na svakih „600 hiljada godina“, a da je od poslednje erupcije navodno prošlo upravo toliko. Međutim, FakeNews Tragač objašnjava da se poslednja erupcija dogodila pre 70 hiljada godina, a ukoliko se posmatraju samo erupcije velikih razmera, onda je prosek godina između takvih događaja u slučaju Jeloustouna 725 hiljada godina, a ne 600 hiljada godina. Najvažnija izostavljena činjenica jeste da trenutno nije zadovoljen nijedan uslov za moguću erupciju u skorije vreme. Shodno tome, Informerovo plašenje javnosti erupcijom koja će izazvati „nezamislivu pustoš“ i „vulkansku zimu“, nije opravdano.

Sličan pristup nalazimo i u tekstu¹¹ iz specijalnog dodatka Srpskog telegraфа koji je govoreći o sistemu južne oscilacije El Niño (ENSO) napisao kako „ulazimo u nepoznate vode“ kao i da nas „čeka nešto što do sada nismo videli“. Iako usled promena klime dolazi i do ekstremnijih vremenskih uslova, sistem južne oscilacije El Niño odnosno njegova dva suprotna stanja – El Niño i La Niña – nisu ništa novo i nepoznato. Kako FakeNews Tragač navodi, paleolozi su pronašli dokaze u biosferi koji pokazuju da je tokom poslednjih gotovo 12.000 godina sistem ENSO „ispoljio sve vrste obrazaca i amplituda“. S obzirom na to da je stanje paranoje takođe usko povezano sa konspiricizmom, ne čudi što je ovakav narativ upravo to – paranoičan.

Ovakav štetan narativ predstavlja opasnost za javnost jer urušava kredibilitet međunarodnih institucija i organizacija koje rade na rešavanju problema vezanih za klimatske promene. Kroz tekstove poput onih koje su analizirali pomenuti portalni za utvrđivanje činjenica eksperti koji teže da pronađu rešenje za gorući problem vezan za klimatske promene uvek su prikazani u negativnom svetlu, dok im se pripisuju ciljevi drugačiji od onih kojima zapravo streme. Ovakvi narativi doprinose gubitku poverenja u institucije značajne za rešenje problema klimatskih promena i zbog toga je izuzetno bitno suprotstaviti im se na adekvatan, naučno ute-meljen način.

Klimatske promene kao oružje

Element zastrašivanja bio je prisutan i u tekstovima koji sugerisu na postojanje posebno dizajniranog oružja uz pomoć kog se namenski menjaju vremenski uslovi na određenoj teritoriji, a sve to na štetu naroda koji živi na tom području. Izazivači ovih vremenskih (ne)prilika često su u slučaju ovog nara-

¹¹ Teodora Koledin i Ivan Subotić, Gospodari vremena (2): Nevreme na daljinsko upravljanje, *FakeNews Tragač*, 21.8.2023. [Link](#)

tiva definisani kao „vladari sveta“ a samo „oružje“ je neretko precizirano kao „oružje Zapada“.

Za ovo oružje je u većini tekstova odabran „ozloglašeni“ HAARP (eng. High-frequency Active Auroral Research Program). FakeNews Tragač, Raskrinkavanje.me ali i mnogi drugi portali za utvrđivanje činjenica su više puta ukazivali na netačnost ukorenjenog uverenja među teoretičarima zavere da se uz pomoć HAARP-a može uticati na vremenske uslove, ali uprkos tome ovo verovanje se i dalje može uočiti u pojedinim medijima.

Takođe, u jednoj od svojih analiza¹² FakeNews Tragač skreće pažnju na neutemljene tvrdnje domaćeg tabloida Srpski telegraf o navodnom izumu Nikole Tesle uz pomoć kog se ciljano izazivaju oluje i vremenske neprilike. Viši kustos Muzeja Nikole Tesle objasnio je FakeNews Tragaču kako u ličnoj arhivi Nikole Tesle i njima dostupnim posrednim izvorima „nema dokumenta koji bi upućivao na to da je Tesla u laboratorijskim uslovima izazvao veštačku oluju“.

Ni superćelijska oluja koja je pogodila Srbiju i region krajem jula prošle godine nije prošla bez nagađanja¹³ o njenom uzroku. Branimir Nestorović, već poznat po širenju dezinformacija različite prirode, nakon nevremena oglasio se pitanjem „Zašto se superćelijska oluja desila nad Hrvatskom, a posebno Srbijom?“, a potom sam sebi odgovorio da je nevreme „oružje sa Zapada“. Portal Raskrinkavanje.me je u svom tekstu uključio detaljno obrazloženje meteorološkinje Ljubice Gojković koja je precizno objasnila kako i zbog čega nastaju superćelijske oluje.

Identične insinuacije zabeležene¹⁴ su i nakon što je, sredinom juna prošle godine, snažna oluja pogodila Kragujevac. Tom prilikom je korisnik društvene mreže X podelio mapu ciklona oko ovog grada uz tvrdnju da se ne pomera, odnosno, da ga „nešto drži“ na tom mestu. U saradnji sa meteorologom Vladimirom Đurđevićem, FakeNews Tragač je demantovao navode o kvazistacionarnim ciklonima, kao i potpuno neargumentovanoj povezanosti ove oluje i HAARP postrojenja.

Ukoliko se u ulozi oružja za masovnu destrukciju nije našao HAARP, onda jesu kemičarji odnosno kondenzacioni tragovi koje ispuštaju avioni. Prema verovanju brojnih teoretičara zavera ovo su zapravo otrovi kojima se narod na zemlji zaprašuje. U već pomenutom specijalnom izdanju⁶ Srpskog telegraфа njegovi autori dotakli su se i ove teme. Naslov opskurnog teksta glasio je „Otrov s neba – ubijaju ljudе po nalogu vladara sveta“. Za potrebe izrade ovog teksta novinari Srpskog telegraфа kontaktirali su sa bivšim direktorom kompanije JAT Veliborom Vuka-

¹² Teodora Koledin i Ivan Subotić, Gospodari vremena (1): Oluja iz Tesline laboratorije, *FakeNews Tragač*, 20.8.2023. [Link](#)

¹³ Marko Vukajlović, Nevrijeme nije novo oružje zapada protiv Srbije, *Raskrinkavanje*, 8.8.2023. [Link](#)

¹⁴ Marija Zemunović, Stacionarni cikloni: kao HAARP oko Kragujevca, *FakeNews Tragač*, 5.7.2023. [Link](#)

šinovićem koji je izjavio da svakodnevno „opasne materije padaju na zemlju i truju nas“. Međutim, kemtrejlsi ostaju samo kondenzacijski tragovi koji nisu opasni za ljude na zemlji, barem ne onoliko koliko ih teoretičari zavera predstavljaju opasnim, navode brojni portali za utvrđivanje činjenica^{15,16,17}.

Novinari Raskrinkavanja.me u ovom kontekstu su se bavili istraživanjem¹⁸ sumnjivih navoda o tome da je Španska državna meteorološka agencija (AEMET) učestvovala u operaciji prskanja biocida po građanima za vreme pandemije koronavirusa. Ovu vest su novinari okarakterisali kao „teoriju zavere“, s obzirom na to da je u jeku pandemije španska vlada naložila vojsci da zapravo na ovaj način dezinfikuje javne površine kako bi se tako pokrio veći teren.

Narativ o tajnim oružjima kojima se utiče na klimatske promene ili klimu generalno opasan je za javnost zbog svoje prijemčivosti. On nudi laka objašnjenja za različite pojave u prirodi, ne opterećujući ljude koji u njega veruju komplikovanim naučnim tumačenjima. Takođe, obavijen je plastičnom tajnovitosti i senzacije što je uvek privlačan koktel za prosečne konzumente medija. Zbog toga je širenje ovog štetnog narativa izuzetno brzo i lako.

Klimatske promene kao maska za eksperimente i restrikcije

Kako Karen Daglas i Robi Suton, profesori socijalne psihologije sa univerziteta Kent, objašnjavaju u svom radu o opasnosti teorija zavere¹⁹, ova vrsta narativa „privlači javnu svest“, istovremeno „skrećući pažnju sa zaključaka podržanih naučnim dokazima i logikom ka objašnjenjima koja uključuju složene šeme i zaplete“. U pojedinim slučajevima lakše je poverovati u ove složene šeme nego u to da se klima planete menja prevashodno zbog ljudskog delovanja. Jednostavije je prebaciti krivicu na „bogate globalističke elite“, odnosno manjinu koja ima moć da namenski utiče na sudbinu cele populacije, nego prihvatiti odgovornost i biti otvoren za promenu. Prema rečima²⁰ profesora sa Kembrijdža Majka Hulmea, ovakvi narativi dobijaju svoju moć zbog toga što su ukorenjeni u „specifičnim verovanjima, vrednostima, moralnim opredeljenjima, mitovima i imaginarijima koji i

¹⁵ Ivan Nekić, Zbog „prošaranog“ neba Facebookom se šire neutemeljeni statusi o chemtrailsima, 7.2.2024. [Link](#)

¹⁶ Snopes [Link](#)

¹⁷ Amina Čeliković, "Chemtrails" besmislice naprsto ne prestaju, *Raskrinkavanje.ba*, 16.2.2021. [Link](#)

¹⁸ Marko Vukajlović, Španska vlada nije prskala građane hemikalijama, *Raskrinkavanje*, 21.2.2024. [Link](#)

¹⁹ Karen Douglas & Robbie Sutton, 2015, Climate change: Why the conspiracy theories are dangerous, *Bulletin of the Atomic Scientists*. [Link](#)

²⁰ Mike Hulme, Climate change narratives: beyond the facts of science, *mikehulme.org*, 3.5.2019. [Link](#)

sami proizlaze iz različitih društvenih, kulturnih i političkih pokreta, iz različitih načina viđenja i postojanja sveta“.

Prilikom analize klimatskih dezinformacija zapazili smo i narativ koji sugeriše kako su klimatske promene zapravo „maska“ za sprovоđenje eksperimenata i uvođenje restrikcija.

Početkom ove godine Fejsbukom je kružila fotografija²¹ zabeležena tokom testiranja raketnih motora u NASA svemirskom centru u Misisipiju. Pojedini korisnici su tu fotografiju preneli uz spekulacije da NASA posede mašinu iz koje „izbijaju gusti oblaci“, kao i da se uz pomoć nje „simuliraju klimatske promene“. I na ovom primeru se može primetiti negiranje stvarnih uzroka klimatskih promena, kao i bizarna hipoteza da izvesna organizacija zahvaljujući specijalno osmišljenim mašinama stoji iza njih, a sve to sa ciljem naplate poreza na ugljen-dioksid.

Nulta tačka je pisala o „geoinžinjerskim planovima bogatih globalističkih elita“, koji potencijalno mogu omogućiti štetnom zračenju da „izazove rak i druge zdravstvene probleme“. Tema teksta je bio projekat Bila Gejtsa usmeren ka pronašlaku rešenja za smanjenje globalnog zagrevanja Zemlje. Međutim, FakeNews Tragač je otkrio²² da on nikad nije ni realizovan.

Takođe, portal Srbin.info je na vest da je jul prošle godine bio najtoplji mesec od kad postoje precizna merenja temperature odgovorio tekstrom²³ koji nosi naslov „Tzv. globalno ključanje koje promoviše UN biće DEPOPULACIJA stanovništva“. U spornom članku izvedeni su zaključci da „vlade i njihovi medijiški saučesnici širom sveta promovišu tvrdnje o „klimatskoj krizi“ u nastojanju da ispune ciljeve zelene agende Svetskog ekonomskog foruma, Ujedinjenih nacija, Svetske zdravstvene organizacije...“ kao i da ispunjenje ovih ciljeva uključuje „planove za smanjenje kvaliteta života većine javnosti uz povećanje poreza da bi se „spasila planeta“. Činjenica da je jul 2023. godine bio najtoplji mesec od početka merenja temperature je, ipak, neosporiva. Posmatrajući ovaj primer možemo se vratiti na konstataciju iz uvoda ovog segmenta, a koja implicira da teoretičari zavere sa naučnih, jasnih i racionalnih objašnjenja radije skreću ka onim, zamršenim i naučno neutemeljenim ali ipak jednostavnijim i pitkijim za brojne ljude širom sveta.

²¹ Nina Đuranović, Ponovo „isplovila“ teorija zavjere o mašini za vještačke oblake, *Raskrinkavanje*, 17.1.2024. [Link](#)

²² Ivan Subotić, Kredom protiv klimatskih promena: o eksperimentu koji se nije dogodio, *FakeNews Tragač*, 13.3.2024. [Link](#)

²³ Marko Vukajlović, Ključanje teorija zavjere, *Raskrinkavanje*, 4.8.2023. [Link](#)

Izgovori za klimatske promene

U pojedinim medijima smo se susreli i sa dezinformacijama o uzrocima ali i posledicama klimatskih promena, odnosno svojevrsnim izgovorima za njihov nastanak. Novinari i korisnici društvenih mreža koji su gradili ovakav narativ koristili su se izvlačenjem naučnih zaključaka „iz šešira“, istovremeno odbacujući njihov sveobuhvatan kontekst. Iako na prvo čitanje ove pretpostavke mogu delovati legitimno s obzirom na to da se naizgled oslanjaju na nauku, to nužno ne znači da i jesu. Uglavnom je reč o polovičnim naučnim saznanjima iz kojih je preuzeto ono što „odgovara“ za gradnju ovakvog narativa, a izbačeno ono što se sa njim kosi.

Opskurnu hipotezu da je fenomen zagrevanja planete zapravo prirodna pojava određeni portali i korisnici društvenih mreža pravdali su Milankovićevim ciklusima. Ova dezinformacija preneta je u i listu Pečat, a navedene argumente detaljno je analizirao²⁴ FakeNews Tragač. Iako se Milankovićevi ciklusi neosporno tiču promena u klimi, važno je naglasiti da se oni odnose na dugoročne klimatske promene, koje se mere u desetinama hiljada godina. S obzirom na to da je naglo zagrevanje planete na koje danas referišemo govoreći o klimatskim promenama zabeleženo okvirno u poslednjih 200 godina, pronalaženje „izgovora“ za globalno zagrevanje u Milankovićevim ciklusima nije osnovano.

Milankovićevi ciklusi nisu jedini izgovor kojim se koriste klimatski skeptici. U ove svrhe često se upotrebljava i tvrdnja kako ugljen-dioksid (CO_2) zapravo ostvaruje veoma povoljan i pozitivan uticaj na našu planetu, a naročito na biljni svet.

U jednoj od analiza²⁵ FakeNews Tragača na ovu temu razjašnjeni su obmanjujući navodi o tome kako CO_2 , zbog toga što biljke (relativno) brže rastu kada su njemu u većoj meri izložene, donosi više koristi nego štete. Jedan od klimatskih skeptika otišao je toliko daleko da je izjavio kako bismo, ukoliko je to moguće, trebali da imamo još više CO_2 u atmosferi Zemlje s obzirom na njegove „blagodeti“. Iako ugljen-dioksid može pospešiti rast biljaka, on istovremeno smanjuje njihovu nutritivnu vrednost, a uz to izaziva mnogobrojne negativne efekte na našu planetu. Ovakva verovanja su u potpunoj suprotnosti sa naučnim dokazima te njihovo stihijsko širenje može biti vrlo kontraproduktivno i opasno.

Narativi opisani u ovom segmentu analize problematični su jer relativizuju značaj pitanja klimatskih promena i njihovog usporavanja. Javnost kroz njih može

²⁴ Ivan Subotić, Milankovićevi ciklusi nisu odgovorni za to što nam je planeta sve vrelija, *FakeNews Tragač*, 4.8.2023. [Link](#)

²⁵ Teodora Koledin, Nulta tačka o klimatskoj krizi: (ne)odgovarajuća metodologija i pravdanje ugljen-dioksida, 26.3.2024. [Link](#)

steći utisak o tome da se radi o prirodnim procesima na koje ljudi nisu, i ni u budućnosti ne mogu uticati. Verujući u ovakve narative postoji mogućnost da ljudi zanemare problem klimatskih promena i odluče da ni ne pokušaju da daju svoj doprinos u suočavanju se ovim globalnim izazovom.

I pojedini naučnici (ne)svesno zbumuju javnost

„**N**aučnici su saglasni da...”, „Poslušajte šta o klimatskim promenama kaže naučnik sa Univerziteta...”, „Čuveni naučnik otkrio da...”

Upravo ovakve fraze služe da se pojedini konzumenti medijskog sadržaja ili sadržaja koji se plasira na društvenim mrežama pokušaju ubediti u određene tvrdnje o klimatskim promenama.

Kao primer ovog narativa možemo navesti i tvrdnju kojom se bavio portal Raskrinkavanje²⁶ a koja glasi da postojanje klimatskih promena negira globalna mreža od više od 500 obrazovanih i iskusnih naučnika i stručnjaka za klimu i srodna područja. Zapravo, ispostavilo se da je reč o listi potpisnika Deklaracije kojom se negiraju klimatske promene, na kojoj nisu baš svi naučnici, a naročito dobar deo nije iz sfere nauka koje se bave klimom. Među njima su: filozofi, pravnici, novinari, ajtijevci, jutjuberi, a neki su čak i preminuli.

Na društvenim mrežama našao se i video u kom je američka klimatološkinja i bivša predsednica Škole za nauku o Zemlji i atmosferi na Tehnološkom institutu Džordžije Džudit A. Kari iznala niz tvrdnji o klimatskim promenama. Kari je podsetila na slučaj „Climategate”, koji je prema njenim rečima dokaz da je konsenzus Međudržavnog panela o klimatskim promenama o ključnim pitanjima zasnovan na fingiranim podacima i uslovljavanju stručnjaka da se usaglase oko jednog stava. Navela je da je naučna zajednica „bila zavedena u potrazi za razumevanjem klimatskih promena”, te da su primarni uzrok prirodne pojave, a ne ljudski faktor.

Tačno je da je slučaj „Climategate” pokrenuo nekoliko nezavisnih istraga, između ostalog vladinu istragu, kao i univerzitetsku istragu u kojoj su učestvovali naučnici koji su radili za CRU²⁷, a zaključak je isti. Nisu pronađeni dokazi da su na-

²⁶ Marko Vukajlović, Ko je sve na spisku “naučnika” koji negiraju klimatske promjene?, *Raskrinkavanje*, 2.11.2023.

[Link](#)

²⁷ [Link](#) (BBC)

učnici svoja istraživanja sproveli na nepouzdan način, što je i objašnjeno u analizi Raskrinkavanja²⁸.

Sličnih primjera ima još.

„Teorija klimatskih promena je teorija zavere o klimatskim promenama i potpuno je glupa. Problem sa trenutnom pričom o klimatskim promenama je u tome što je lažna. CO₂ nema nikakav učinak. Stvarna klima se hlađi...”, kazao je između ostalog britanski meteorolog Pirs Korbin, čije su neutemeljene tvrdnje o ovom problemu dospele u više Fejsbuk objava²⁹ na našem govornom području.

U analizi Raskrinkavanja³⁰ navedeno je da ovakve tvrdnje nemaju nikakvo uporište u činjenicama, kao i da je stanje takvo da nikako ne možemo govoriti da se klima hlađi, već suprotno – globalno zagrevanje se sve više približava ključnoj granici od 1,5°C.

CO₂ u „atmosferi“ teorija zavere

Naučnici pokušavaju da pojasne zašto poslednjih godina imamo sve češće ekstremne klimatske događaje, te vremenske uslove nekarakteristične za određeno doba godine.

Međutim, paralelno sa naučnim saznanjima, istraživanjima i zaključcima utemeljenim na činjenicama razvijaju se i brojne dezinformacije i teorije zavere o klimatskim promenama.

A jedna od najčešćih je svakako da ugljen-dioksid (CO₂) nema nikakav uticaj na klimatske promene.

U kontekstu manipulacije činjenicama o ugljen-dioksidu, neretko se kao izgovor upotrebljava i informacija o naizgled „malom“ postotku CO₂ u našoj atmosferi, uz sugestiju da su njegovi nivoi „isuvrše niski“ da bi izazvali globalne klimatske promene. Na primer, australijski novinar Alan Džons tvrdio je kako nema smisla menjati celokupnu svetsku ekonomiju zbog toga što ugljen-dioksid čini 0,04% atmosfere, a ljudi od navedenog procenta stvaraju „svega“ 3%. Ovi podaci jesu istiniti, ali se njima perfidno manipuliše. Odnosno, izostavlja se najvažnija informacija koliko taj „mali“ procenat zapravo može imati značajan uticaj na našu klimu, kao i da on neminovno čini većinu emisija gasova staklene baštice. Kao što naslov analize³¹

²⁸ Nina Đuranović, Viralan video sa nizom netačnih tvrdnji o klimatskim promjenama, *Raskrinkavanje*, 2.8.2023. [Link](#)
²⁹ [Link](#) (Facebook)

³⁰ Goran Delić, Teorije zavjere britanskog meteorologa o klimatskim promjenama, *Raskrinkavanje*, 18.5.2023. [Link](#)

³¹ Jelena Jovanović, Zloupotreba statistike za relativizaciju klimatskih promjena, 2.4.2024. [Link](#)

Raskrinkavnje.me i govori, reč je o zloupotrebi statistike u cilju relativizacije klimatskih promena.

U vezi sa tim, takođe su kružile³² insinuacije kako smanjenje nivoa CO₂ može uzrokovati odumiranje biljnog sveta. Pre više od sto godina njegov postotak u atmosferi je bio znatno manji, odnosno 0,028%, a s obzirom na to da je od ovog perioda do sad porastao za skoro isto toliko, absurdno je govoriti o smanjenju na 0,02%. Sadašnji cilj jeste usporiti tempo rasta CO₂, a ne njegova „redukcija“ ispod trenutnog nivoa.

Neutemeljeni stavovi o klimatskim promenama i poricanje uticaja čovečanstva na nivo ugljen-dioksida u atmosferi mogli su se čuti čak i na televiziji sa nacionalnom frekvencijom- TV Hepi u Srbiji.

Reč je o prikazivanju dela govora australijskog senatora Malkoma Robertsa koji je odavno poznat³³ po širenju dezinformacija o klimatskim promenama.

U pomenutom prilogu Roberts govori da „oni koji razumeju nauku shvataju da je ona fundamentalna: ljudi ne utiču niti mogu da utiču na nivo ugljen-dioksida u atmosferi; njega u potpunosti kontroliše priroda“. On ovaj zaključak izvodi iz toga što je čovečanstvo tokom globalnih kriza 2009. (finansijska) i 2020. godine (pandemija) uspevalo da smanji emisiju ugljen-dioksida u atmosferu, ali je i pored toga nivo tog gasa u atmosferi nastavio da raste.

Među naučnicima koji neumorno skreću pažnju na uticaj čoveka na nivo ugljen-dioksida u atmosferi je i redovni profesor Fizičkog fakulteta u Beogradu dr Vladimir Đurđević, koji za FakeNews Tragač³⁴ kazao da odgovor na pitanje zbog čega se nivo ugljen-dioksida u atmosferi nije smanjio tokom kriznih godina, kada smo u atmosferu ispuštali manje ovog gasa, leži u njegovom životnom veku.

„Odgovor je u vremenu koje je potrebno da se iz atmosfere prirodnim putem ukloni ugljen-dioksid koji su ljudi emitovali/dodali u nju. Različiti gasovi koje ljudi emituju imaju različite životne vekove. Na primer, metan ima životni vek od 12 godina, tako da ako ove godine emitujemo neku količinu metana i zatim prestanemo da ga emitujemo, količina koju smo dodali će se ‘razgraditi’ posle 12 godina, i koncentracija metana će se vratiti na nivo od pre 12 godina, a svake godine od emitovanja koncentracija će biti sve manja i manja, dok se ne vrati na ‘staru’ vrednost“, objašnjava dr Đurđević.

„Zar neko ozbiljno predlaže da bismo ekonomiju trebali postaviti na glavu, podići cene energije, oštetiti poslovanje, ugroziti zapošljavanje, jer 0,04% atmosfe-

³² Nina Đuranović, Ugljen-dioksid: Između manipulacija i stvarnosti, 8.6.2023. [Link](#)

³³ [Link](#) (AAP Factcheck)

³⁴ Ivan Subotić, Životni vek ugljen-dioksida & životni vek pseudonauke, 27.11.2022. [Link](#)

re je CO₂?”, ovo je još jedna od tvrdnji kojom se Raskrinkavanje bavilo u prethodnom periodu a koja se našla na društvenim mrežama³⁵.

Iako je postotak CO₂ u atmosferi relativno mali, taj gas ima ogroman uticaj na klimatske promene zbog svoje sposobnosti zadržavanja toplote.

Američka svemirska agencija NASA ističe³⁶ da iako su gasovi sa efektom staklene bašte prisutni u malim količinama u atmosferi, oni igraju ključnu ulogu u zadržavanju Zemljine radijantne toplote i onemogućavanja njenog isijavanja u svemir, što dovodi do zagrevanja planete i pojačanog efekta staklene bašte.

Izveštaj³⁷ Međuvladinog panela za klimatske promene iz 2021. godine detaljno opisuje kako različiti gasovi doprinose „radijacijskom prisiljavanju”, procesu kojim više topline od Sunca ulazi u Zemljinu atmosferu nego što je napušta. Izveštaj identificuje „skoro linearnu vezu” između emisija CO₂ i globalnog zagrevanja.

Analiza FakeNewsTragača³⁸ daje odgovor na pitanje: Da li je tačno da nivo ugljen-dioksida kontroliše isključivo priroda?

Klimatskim skepticima je vrlo lako da kažu kako na nivo ugljen-dioksida u atmosferi utiče isključivo priroda, a ne čovek – iz prostog razloga što to „donedavno“ i jeste bilo tako. Problem je u tome što je priroda, dok se čovek nije umešao u njen ugljenički ciklus, uspevala da održi manje-više jednaku količinu ugljenika koji se ispušta i koji se apsorbuje. S mešanjem čoveka u ovaj ciklus dolazi do poremećaja tog balansa, što uzrokuje veće ispuštanje ugljen-dioksida u atmosferu.

Temperaturne razlike i manipulisanje vizuelnim prikazima

Tvrđnje da su se prosečna temperatura, nivo mora ili leda i ranije menjali, te da su promene koje se danas uočavaju znatno manje od onih u prošlosti, deo su narativa kojim se takođe pokušava relativizovati postojanje klimatskih promena.

U te svrhe često posluže i različiti primeri dezinformisanja i obmanjujućeg interpretiranja podataka ili recimo različitih vizuala koji prikazuju temperaturne razlike.

³⁵ [Link](#) (Facebook)

³⁶ The Atmosphere: Getting a Handle on Carbon Dioxide, NASA. [Link](#)

³⁷ Josep G. Canadell, Pedro M.S. Monteiro, *Global Carbon and Other Biogeochemical Cycles and Feedbacks*, [Link](#)

³⁸ Ivan Subotić i Tijana Femić Bumbić, Da li je tačno da nivo ugljen-dioksida kontroliše isključivo priroda?, *FakeNews Tragač*, 17.12.2023. [Link](#)

To je bio slučaj i sa prikazom dve fotografije vremenske prognoze sa jedne inostrane televizije. Jedna mapa iza voditeljke iz 2017. godine bila je zelena, dok je druga druga iz 2022. godine bila crvena, a sam izbor boja iskorišćen je za narativ da je u pitanju zavera prognostičara da nas zastraše i „proguraju” plan klimatskih promena.

Novinari Raskrinkavanja³⁹ ukazali su da je zapravo reč o promeni dizajna i načinu prikaza podataka na koju se televizija u međuvremenu odlučila.

U objašnjenju koje su mediji potražili od meteorološkog zavoda Velike Britanije, kao i BBC-ja, kaže se da su mape promenile boje kako bi, između ostalog, pomogle osobama koje imaju problema sa raspoznavanjem boja.

Delom ovog narativa možemo smatrati i tvrdnje da je suludo govoriti o globalnom zagrevanju, a u određenim periodima godina, kada to ranije nije bio slučaj, dolazi do ekstremno niskih temperatura i snežnih padavina.

Objašnjenje za ovaj fenomen, iako može delovati paradoksalno, svakako postoji⁴⁰.

„Sve ekstremnije padavine, sneg i kiša, upravo su ono što možemo očekivati u svetu zagrevanja”, kaže Rik Toman, specijalista za klimu, na univerzitetu Aljaska Ferbenks, preneo je Njujork tajms.

Takođe, novinari Raskrinkavanja⁴¹ su se bavili tvrdnjama o zaokretu u razmišljanju i klimatskoj politici, koje su pripisane nemačkom ministru zdravlja, a koji je navodno najavio da će se „Evropa ohladiti za 30 stepeni”.

Međutim, ispostavilo se da je reč o studiji koja je pokazala da bi kolaps složenog sistema struja u Atlantskom oceanu, kako se opisuje sistem AMOC, bio katastrofalan i da bi uslovio da delovi Evrope dožive pad temperature do 30 stepeni u rasponu od 100 godina, da bi se zemlje na južnoj hemisferi suočile sa pojačanim zagrevanjem, te da bi se kišne i sušne sezone u Amazonu mogle poremetiti, kao i da bi nivo mora mogao porasti za metar.

Sve to govori u prilog klimatskim promenama: zagrevanju jednog dela planete – hlađenju drugog, a ne o zaokretu u razmišljanju ili klimatskoj politici, koji se pripisuje nemačkom ministru.

³⁹ Marko Vukajlović, reciklirana manipulacija vremenskom prognozom, *Raskrinkavanje*, 4.9.2023. [Link](#)

⁴⁰ Marko Vukajlović, Globalno zagrijavanje doprinosi ledenim talasima, *Raskrinkavanje*, 12.12.2023. [Link](#)

⁴¹ Marko Vukajlović, Klimatske promjene su i hlađenje i zagrijavanje planete, *Raskrinkavanje*, 21.2.2024. [Link](#)

ZAKLJUČAK

Debata o klimatskim promenama ima dugoročnu perspektivu i trajaće. Negatori izmenjenih klimatskih matrica bi morali da prihvate činjenicu da ne možemo da očekujemo da ćemo se vratiti na klimu iz prošlosti. Na protiv. Posledice sve ekstremnije klime na planeti Zemlji već sada oseća svih 8 miliardi stanovnika planete Zemlje, a ne samo polarni medvedi, pingvini, koralni grebeni ili pande, kao što je uvreženo i pogrešno shvatanje.

Borba protiv klimatskih promena je trka sa vremenom da se ograniči globalno zagrevanje na $1,5^{\circ}\text{C}$ na svim meridijanima u odnosu na predindustrijski period, što je dogovor iz Pariza iz decembra 2015. godine. Ono što je sigurno jeste to da dolazeće godine prete novim klimatskim neizvesnostima, a verovatno i novim klimatskim dezinformacijama.

Borba sa klimatskim dezinformacijama neće biti ni laka ni jednostavna, ali mora da bude odlučna i ozbiljno shvaćena, jer ako se blagovremeno ne obuzdaju, efekti klimatskih šteta tokom vremena će se povećavati, što će uticati i na ljude koji još nisu rođeni, ali i uslove života na planeti Zemlji do 2100. godine.

NOVOSADNSKA
NOVINARSKA
SKOLA

CENTAR ZA
DEMOKRATSku
TRANZICIJU